

A mezőgazdasági bibliográfia szerepe a tájékoztatásban

GALLAI Ervin

Bibliográfiai tevékenységgel a mezőgazdaság területén már a múlt század elején találkozunk. Jelentősebb munka 1934-ben kezdődött, a Mezőgazdasági Múzeumban; az volt a célja, hogy teljességre törekedve a magyar mezőgazdasági szakirodalmat visszamenőleg feldolgozza. A felszabadulás után újabb lendületet vett a bibliográfiai tevékenység. Erről részletesebb tájékoztatást adott szerző "A mezőgazdasági bibliográfiai tájékoztatás kérdései" c. tanulmánya (Az OKDT Kiadványai 18. 1964.), továbbá Tordayné Péter Erzsébet "A mezőgazdasági szakkibliográfiák helyzetéről" c. előadása (Országos Bibliográfiai Munkaértekezlet, Gödöllő, 1961.). Cikkünk az utóbbi esztendőben folyó munkát ismertetve igyekszik rámutatni, hogy a mezőgazdasági bibliográfia milyen helyet foglal el a szakirodalmi tájékoztatásban, melyek a lehetőségei és feladatai a közművelődés segítésében.

KURRENS BIBLIOGRÁFIÁK

A kurrens bibliográfiák közül legjelentősebb az OMgK szerkesztette Magyar Mezőgazdasági Bibliográfia, mely teljes képet ad a magyar mezőgazdasági szakirodalomról. Negyedévenként jelenik meg. A feltárt anyagot az AGROINFORM külföldi közleményeket referáló lapja, az Agrár-irodalmi Szemle beosztásának megfelelően rendszerezi. A kutatás és a szakoktatás szakemberei számára készül, de jól használhatják tájékoztató munkájukban a szak- és közművelődési könyvtárak is. A bibliográfiát éves szerzői és tárgyszavas mutató egészíti ki. Fejlesztése szempontjából elsősorban kéziratos anyagokkal való kiegészítése, valamint az élelmiszeripari közlemények feldolgozása jöhet számításba. Hasznos volna gyakoribb megjelenése is. Noha a Magyar Mezőgazdasági Bibliográfia nem ETO szerinti osztályozást használ, alkalmas arra, hogy a Nemzeti Bibliográfia részének tekintsük.

Említésre méltó az OMgK-nak még néhány kiadványa, amely ugyancsak arra szolgál, hogy az új irodalomról, időszervi eseményekről tájékoztasson. A Külföldi mezőgazdasági szakkönyvek - gyarapodási jegyzék közli az országba érkezett és a mezőgazdasági könyvtári hálózatban, valamint más nagyobb könyvtárakban található mezőgazdasági tárgyú könyveket; évi 6-8 ezer címet. A Külföldi mezőgazdasági szakfolyóiratok és egyéb időszak kiadványok jegyzéke közli a hálózati könyvtárak külföldi kurrens szakfolyóiratainak és egyéb időszak kiadványainak lelőhelyét és legfontosabb címadatait. E két gyarapodási jegyzék

nem kifejezetten bibliográfiai jellegű kiadvány, mégis célszerűnek tartjuk megemlítésüket, mert mindkettő a szakirodalom feltárását szolgálja, megkönynyíti a bibliográfiai tevékenységet. A Mezőgazdasági tanulmányutak rövid ismertetésekben dolgozza fel a mezőgazdasági vonatkozású külföldi tanulmányutakról készült jelentéseket. Évente jelenik meg.

Kurrens mezőgazdasági bibliográfiát készít több más intézmény is. Kiemelendő ezek közül a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Tájékoztatója, mely az egyetemre járó folyóiratok és egyéb időszak kiadványok válogatott cikkeinek tartalmát ismerteti. A Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Cimfordítások külföldi szakfolyóiratokból c. kiadványa az egyetemre járó külföldi erdészeti és faipari folyóiratok cikkeinek bibliográfiai adatait és tartalomjegyzékének magyar nyelvű fordítását közli. Az Agrárgazdasági Kutatóintézet által megjelentetett Sajtófigyelő az adott szakterület fontosabb közleményeinek cimfordítását adja. A Központi Élelmiszeripari Kutatóintézet Élelmiszeripari folyóiratok cimfordításai c. kéthavonként megjelenő kiadványa az élelmiszeripari és rokon területi külföldi folyóiratok cikkeinek cimfordításával nyújt rendszeres tájékoztatást a szakembereknek.

Az említett intézményeken kívül kisebb-nagyobb mértékben szinte valamennyi mezőgazdasági felsőoktatási intézmény és kutatóintézet készít saját használatra jegyzéket, cimfordításokat, értesítőket stb. az intézethez érkező irodalomról. Ezek részben kiegészítik az AGROINFORM, ill. az OMgK tevékenységét, s ilyen értelemben hasznosak; nagy részük azonban igen nagy átfedést mutat a központi kiadványokkal.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a mezőgazdasági hálózatba tartozó könyvtárak együttesen teljes mértékben feltárják a mezőgazdasági és kapcsolódó területek mind külföldi, mind hazai kurrens irodalmát.

RETROSPEKTIV BIBLIOGRÁFIÁK

A hazai mezőgazdasági szakirodalom visszamenőleges feldolgozása terén a Mezőgazdasági Múzeum végezte a legnagyobb munkát. A magyar mezőgazdasági szakirodalom könyvészete, amely eddig megjelent nyolc kötetében 1505-től 1944-ig dolgozta fel a magyar mezőgazdasági irodalmat, igen jelentős bibliográfiai vállalkozás. A korábbi mezőgazdasági irodalom ilyen átfogó feldolgozásával külföldön is csak elvétve találkozunk. A Mezőgazdasági Múzeum ezzel igen nagy szolgálatot tett a régebbi mezőgazdasági irodalom iránt érdeklődőknek, de különösen az agrártörténet kutatóinak.

Figyelemre méltó munkásságot fejt ki a retrospektív bibliográfiák készítésében több agrárfelsőoktatási intézmény. A Kertészeti Egyetem 1967-ben tette közzé A Kertészeti és Szőlészeti Főiskola Könyvtárának története 1860-1894. c. kiadványát, amely a kertészeti szakoktatás kialakulását és az azt segítő

könyvtári tevékenységet ismerteti; 1968-ban adta ki A bogósgyümölcsűek hazai irodalma 1920-1966. c. retrospektív bibliográfiát. A debreceni Agrártudományi Főiskola a tanszékek tudományos tevékenységéről ad áttekintést A Debreceni Agrártudományi Főiskola oktatóinak és kutatóinak szakirodalmi munkássága 1953-1968. c. összeállításában; közzétette az 1963-1968 között a főiskolán benyújtott és elfogadott diplomatervek, diploma- és szakdolgozatok jegyzékét. A Gödöllői Agrártudományi Egyetem A mezőgazdasági üzemtan magyar szakirodalma 1786-1900. cím alatt adott ki bibliográfiát. A Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem az oktatók és tudományos dolgozók irodalmi munkásságát dolgozta fel az 1955-1965. évekből. Az OMgK 1960-ban adta ki A burgonyatermesztés magyar szakirodalma 1774-1959., 1961-ben pedig A búzatermesztés magyar szakirodalma 1550-1960. c. bibliográfiát; mindegyik több ezer címet tartalmaz.

A felsorolás távolról sem teljes, mégis érzékelteti, hogy a mezőgazdaság területén sokrétű és számottevő retrospektív bibliográfiai tevékenységgel találkozunk. Ezt a mezőgazdasági szakkönyvtárak tovább szélesíthetnék; a saját intézményeik munkásságát tükröző, továbbá egyéni életműveket ismertető összeállítások mellett előtérbe kellene állítaniuk egy-egy konkrét termelési ág vagy művelési mód stb. visszatekintő irodalmának összeállítását.

EGYEDI, TEMATIKUS ÖSSZEÁLLÍTÁSOK

Szinte valamennyi mezőgazdasági szakkönyvtár készít esetenként meghatározott célu, kisebb-nagyobb terjedelmű irodalmi jegyzéket, rendszerint valamely szűk témához. Ezek az összeállítások tulnyomóan az adott intézmény belső használatára készülnek, nagyobbbrészt egy példányban, akad közöttük azonban számos olyan, mely több példányu és más szerv érdeklődésére is számot tarthat. Némely intézmény, így pl. a Kertészeti és Szőlészeti Egyetem, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem rendszeresen végez ilyen tevékenységet, az Erdészeti és Faipari Egyetem, valamint az Erdészeti Tudományos Intézet Könyvtára pedig témadokumentációkat is készít. A témadokumentáció szintén nem klasszikus értelemben vett bibliográfia; hasonló a bibliográfiához, tartalmában azonban sokkal több annál, fejlettebb formájában pedig szinte önálló irodalmi szemlévé, tanulmánnyá válhat.

Igen jelentős volt a tematikus bibliográfiai tevékenység néhány esztendővel ezelőtt az OMgK-ban. Az ötvenes esztendőkbén évente 40-50 olyan összeállítás készült, amely meghaladta az ezer címet, kisebb terjedelmű irodalmi jegyzékek pedig még nagyobb számban. Ezenkívül évente 25-30 témadokumentációt állított össze az OMgK.

A felsőoktatási intézményekben és a kutatóintézetekben a tematikus bibliográfiái munka növekedése annak a következménye, hogy mind több intézmény ismerte fel az ilyen jegyzékek szükségét és hasznát. Nagy mértékben megkönnyíti az egyedi bibliográfiák készítését az OMgK, illetve az AGROINFORM két referáló jellegű kiadványa: az Agrár-irodalmi Szemle és a Magyar Mezőgazdasági Bibliográfia. E kiadványok lehetővé teszik minden mezőgazdasági intézménynek, hogy bármely témakörben több évre visszatekintő bibliográfiát állítson össze.

Nem véletlen, hogy éppen az egyedi bibliográfiák, irodalmi jegyzékek, szemlék készítésében léptek legnagyobbat a mezőgazdasági szakkönyvtárak. Ez a műfaj ugyanis az, mellyel a kutatási és oktatási intézmények könyvtárosai gyors és hathatós segítséget adhatnak intézményük tudományos dolgozóinak.

AJÁNLO BIBLIOGRÁFIÁK

Az OMgK a mezőgazdasági irodalom propagálása érdekében szinte megalakulásától kezdve nagy figyelmet fordított különféle ajánló bibliográfiák kiadására. 1953-ban r ö p l a p b i b l i o g r á f i a i sorozatot indított 12-15 ezres példányszámban, általában az időszerű kérdésekről (Mit olvassunk az őszi talajmunkákról? Mit olvassunk a tejtermelés fokozásáról? - stb.). Ugyancsak 1953-ban kezdte meg másik ajánló bibliográfiai sorozatát, Olvasási tanácsadó címen. E kiadványok a falusi könyvtárosokat tájékoztatták arról, hogy mit ajánlanak a mezőgazdasági dolgozóknak. Az Olvasási Tanácsadó ezenkívül eljutott minden üzemhez is, jól szolgált a csak magyarul olvasó mezőgazdasági szakemberek tájékoztatását. Később több megyei könyvtár is adott ki mezőgazdasági tárgyú bibliográfiát. Az ilyen kiadványok száma a 60-as évek végétől fokozatosan csökkent.

A gazdasági reform körülményei között a mezőgazdasági üzemek nagyobb önállósággal dolgoznak. Ez szükségessé teszi minden üzemben mind a belső tájékoztatás kiépítését, mind a külső információk megszerzését, megszerezését és további feldolgozását. A kiterjedt szakmunkásképző és mezőgazdasági szakközépiskola-hálózat mind több szakképzett dolgozót ad a mezőgazdaságnak. Minél több szakképzett munkás fog dolgozni a mezőgazdaságban - a felsőfoku képesítésű szakemberek mellett -, annál inkább válik szükségessé előbb a kézikönyvtár, majd az üzemi szakkönyvtár létrehozása. Egy ilyen üzemi szakkönyvtár egyrészt támasza lehet a tájékoztatási munkának, másrészt segítheti a mezőgazdasági szakmunkások továbbképzését.

Az üzemi szakkönyvtárak mellett megmarad a közművelődési könyvtárak funkciója, nemcsak az általános művelődést és szórakozást szolgáló, hanem a mezőgazdasági szakismeretek bővítését biztosító irodalom vonatkozásában is. Elképzelhető egyes helyeken olyan megoldás, hogy a mezőgazdasági üzem veszi át

a közművelődési könyvtár funkcióját, de lehetséges a fordítottja is, az ti., hogy a községi könyvtár vállalja - a mezőgazdasági üzem támogatásával - a mezőgazdasági szakirodalom begyűjtését és terjesztését.

Bármely változat alakul is ki, szükség van olyan segédeszközre, amely megkönnyíti az üzemi és községi könyvtárak munkáját, segítséget nyújt a szakirodalom gyűjtéséhez. Ajánló bibliográfiára tehát a jövőben is szükség lesz, talán még inkább, mint ezelőtt. Szerintem elsősorban az állománygyarapítást támogató segédeszköz volna hasznos mind az üzemekben, mind a közművelődési könyvtárakban. Korábban az OMgK Tanácsadó a mezőgazdasági szakkönyvállomány hasznosítására címmel állománygyarapítást segítő kiadványt adott ki. Ezt a sorozatot néhány esztendővel ezelőtt megszüntette, mert a KMK az Uj könyvek révén központosított könyvismerttetést és ajánlást biztosított. Az Uj Könyvek c. kiadvány kétségtelen nagy előnye, hogy szinte a könyv megjelenésével egyidejűleg közli az ismerttetést, minden magyar nyelvű könyvről. A mezőgazdasági üzemekben azonban szelektált dokumentumállományra van szükség, ezért megfontolandó, nem célszerű-e a mezőgazdasági üzemek állománygyarapítását segítő külön ajánló jegyzék közreadása. Az ajánlott könyveken kívül jó volna feltüntetni ebben a legértékesebb közleményeket, rendeleteket, mezőgazdasági szabványokat, fordításokat is. Célszerű volna a jegyzéket rövidebb időközönként kiadni, hogy minél frissebb anyagot tartalmazzon, s így mind a beszerzéshez, mind a tájékoztató munkához minél nagyobb támogatást nyújtson.

Meggondolandó továbbá, nem volna-e kívánatos a legfontosabb termelési kérdésekről több, speciálisan összeállított bibliográfiát közzétenni. Az OMgK ilyen természetű, igen színvonalas munkája az utóbbi években erősen visszafejlődött. Ennek egyik oka a tájékoztatási tevékenység erőteljes fejlődése a hagyományos könyvtári munkával szemben. Másik oka, hogy korábban térítésmentesen adta közre nagy példányszámban ajánló bibliográfiáit, napjainkban viszont az a nézet kezd uralkodóvá válni, hogy az információ áru, melyet nem lehet ingyen adni. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy az OMgK-nak feladata az olvasásra nevelés, az olvasási kedv felkeltése; ehhez pedig elengedhetetlen a jó ajánló bibliográfia.

*

A fenti rövid áttekintésből is érzékelhető, hogy a mezőgazdaság területén jelenleg is sokrétű bibliográfiai munka folyik. A dokumentáció, a tájékoztatás erőteljes fejlődése nem csökkentette a bibliográfia jelentőségét, szükségességét, sőt még jobban kihangsúlyozta fontosságát. Más kérdés, hogy az ésszerűség bizonyos bibliográfiai tevékenységek megszüntetését írta elő.

Az OMgK-ban a tájékoztatás erőteljes fejlődése következtében viszonylag csökkent a bibliográfiai munka. Örvendetes jelenség viszont, hogy a kutatási és

szakoktatási intézményekben fokozódik a bibliográfiai tevékenység, különösen az egyedi szakirodalmi jegyzékek összeállítása tekintetében. Összegezve az alábbi általános kép alakítható ki.

- a) A k u r r e n s hazai mezőgazdasági szakirodalmat teljes egészében feldolgozza a Magyar Mezőgazdasági Bibliográfia, a külföldit pedig az Agrárirodalmi Szemle. Kiegészíti továbbá ezt a tevékenységet néhány intézmény, mint pl. az Erdészeti és Faipari Egyetem, az Agrárgazdasági Kutatóintézet, a Központi Élelmiszeripari Kutatóintézet irodalmi feltáró és közreadó munkája.
- b) A hazai mezőgazdasági irodalom r e t r o s p e k t i v feldolgozását megoldotta és nyilván a továbbiakban is elvégzi a Mezőgazdasági Múzeum. További munkálatokra e tekintetben csak akkor van szükség, ha valamely szűkebb témakörben konkrét igény merül fel.
- c) Az egyedi t é m a b i b l i o g r á f i á k készítése – mint arra már utaltunk – mind jobban terjed. Ezek összeállítását mindig valóságos igény teszi szükségessé. Kár, hogy ezekről a néha igen értékes összeállításokról a más intézményekben dolgozó érdekelt szakemberek nem mindig szereznek tudomást.
- d) Az a j á n l ó b i b l i o g r á f i a létjogosultságát a mezőgazdaság területén nem mindenki ismeri el. Ha azonban segíteni akarjuk a mezőgazdasági üzemi könyvtárak kialakulását és munkáját, ha támogatni akarjuk a közművelődési könyvtárak tevékenységét, ha egyáltalán közre akarunk működni a mezőgazdasági irodalom propagálásában, akkor nem térhetünk ki a mezőgazdasági ajánló bibliográfia készítése elől.

Az elmondottak – úgy vélem – arról tanuskodnak, hogy bibliográfiai munkára a mezőgazdaság területén a jövőben is szükség van. Egyes műfajok tekintetében talán még nagyobb mértékben, mint eddig. Szükségesnek tartom ezt hangsúlyozni, mert akad olyan vélemény is, hogy a tájékoztatás nagymérvű kifejlődése kétségesse teszi a bibliográfia létjogosultságát, legalábbis az alkalmazott tudományok terén. Az természetes, hogy a bibliográfiai munkának bele kell illeszkednie az új információs rendszerbe, s így a körülményekhez mindig alkalmazkodnia kell. A bibliográfia azonban a szakirodalmi tájékoztatásnak ugyanolyan része, mint a dokumentáció. Vannak olyan feladatok, még az alkalmazott tudományok területén is, amelyeket legcélszerűbben éppen a bibliográfiával lehet megoldani.

Ahhoz, hogy a mezőgazdasági bibliográfia még hatékonyabb legyen, az elmondottakon kívül az szükséges, hogy e sokrétű tevékenységet valamely szerv koordinálja, központilag nyilvántartsa, a lehetőséghez képest alapelveiben egységessé tegye. Ugy gondolom, e feladatra a mezőgazdaság területén leginkább az OMgK hivatott.